

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ

МАЛЯРЧУК О. М.

**СТРУКТУРА НАРОДОНАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ
(1913-1994 рр.): ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ**

У статті проаналізовано демографічні показники народжуваності, смертності населення України в порівнянні з високорозвинутими країнами світу, виокремлено тенденції, а також чинники, які впливали на повне і раціональне використання трудових ресурсів, джерела покриття додаткової потреби в робочій силі, охарактеризовано питому вагу зайнятих в домашньому і особистому підсобному господарстві.

Народонаселення будь-якої країни чи території розвивається на основі певних демографічних закономірностей, які формуються під впливом відповідних суспільно-політичних та соціально-економічних умов. Науковці С. Копчак, В. Мойсеєнко, М. Романюк, В. Наулко [1-3] на основі аналізу дорадянських і радянських економічних та історичних досліджень, даних офіційної австрійської та польської статистик, а також архівних матеріалів вивчають ці процеси на Україні. У їхніх працях висвітлені динаміка і структура (статеві-вікова, шлюбна, етнічна, соціально-професійна) населення, його природний та механічний рух, територіальні особливості цих процесів.

За період між переписами населення 1959 р. і 1970 р. при загальному рості чисельності населення, чисельність осіб найбільш продуктивного віку від 20 до 30 років по СРСР у цілому зменшилась на 7,6 млн осіб. Природний приріст трудових ресурсів по СРСР не задовольняв потреби народного господарства в робочій силі, оскільки в поточних п'ятирічках у середньому за рік він становив 2 млн осіб, а середньорічні потреби в робітниках і службовцях визначалися в розмірі 2,5 млн осіб [1, с. 3-4].

Особливо несприятливим фактором, який негативно впливав на загальну демографічну ситуацію в Україні, була висока смертність населення. Її коефіцієнт у 1994 р. досяг 14,7 на кожну тисячу населення і за 30 років збільшився удвічі (в 1960 р. цей показник становив лише 6,9 осіб). Вищі, ніж в Україні, загальні коефіцієнти смертності спостерігались у 1989 р. лише у 8 країнах світу [1, с. 5].

Якщо в 1960 р. природний приріст населення в Україні становив 13,6 осіб на кожну тисячу населення, то в 1990 р. цей показник набув від'ємного значення і становив - 4,7 осіб. У 1970 р. абсолютний показник природного приросту становив 300 тис. осіб і спостерігався в містах та селах, у 1994 р. кількість смертей перевищила кількість народжень на 243,1 тис. осіб. У цьому ж році в Україні народилося 521,5 тис. осіб, а померло 764,7 тис. осіб. У містах цей показник становив відповідно 328,5 і 450,8 тис. осіб, а в селах - 193,0 і 313,8 тис. осіб [1, с. 5].

Зменшення кількості населення в селах за рахунок саме цього чинника почалося з 1979 р., і з тих пір депопуляційні тенденції в українському селі поглиблюються. Фактично зменшення загальної чисельності сільського населення розпочалося ще в 20-х, а особливо в 30-х роках, після голодоморів, геноциду та масового виселення українських селян. Як відомо, у січні 1937

Малярчук Олег Михайлович - кандидат історичних наук, доцент

р. відбувся перепис населення, результати якого викликали політичний скандал та гнів "вождя всіх часів і народів" Й. Сталіна. За даними цього перепису, загальна кількість населення України була меншою, ніж у 1933 р, на 1,7 млн осіб. Матеріали перепису були знищені, а статистика населення засекречена. Якщо в довоєнному 1940 р. чисельність сільського населення в Україні становила 27,3 млн осіб, в 1950 р. - 23,8 млн осіб, то в 1989 р. - лише 17,1 млн осіб. Сільське населення є основним джерелом збереження і відтворення українського етносу. Село зберегло нам багатотисячлітні національні традиції, звичаї, обряди, самобутню культуру, а тепер його населення знаходиться в стані депопуляції [2].

Мета статті - здійснити аналіз демографічної ситуації народонаселення України у ХХ столітті, виокремити тенденції та дати характеристику стану трудових ресурсів Української РСР, досягнень і упущень.

Об'єкт дослідження - демографічна ситуація в Україні. Предмет - трансформаційні процеси, що впливали на формування трудових ресурсів країни.

Народжуваність населення в Україні, як і в економічно розвинених країнах світу у ХХ ст., проявила тенденцію до різкого зниження. Якщо у 1913 р. показник народжуваності на одну тисячу населення України становив 44,1, то в 1970 р. - 15,2, тобто за два покоління зменшення в три рази. Лише з 1970 р. виникла тенденція до деякого збільшення народжуваності - швидше стабілізувалася на кілька років. Цей показник в СРСР, в порівнянні з УРСР, був вищим через високу народжуваність в республіках Середньої Азії (див. табл. 1). У той же час показник смертності населення УРСР мав зворотний рух. Якщо у довоєнному 1913 р. із кожної тисячі померало 25,2 особи, то в наступні роки проявилася тенденція до прогресивного її зменшення. У передвоєнному 1940 р. вона становила 14,3 (воєнні роки - тема іншого дослідження). У післявоєнні й до 1959-1960 рр. - поступове зниження. В 1958-1960 рр. вона становила 6,9, - найнижчий показник смертності в історії радянського періоду [4, арк. 65].

У свою чергу, ситуація зумовила поступове збільшення питомої ваги осіб похилого і літнього віку. Якщо у 1926 р. населення пенсійного віку (чоловіки - після 60 років, а жінки - 55) становило 7,6 %, в 1960 р. - 13,4 %, то в 1970 р. цей показник сягнув до 17,8 %. Зниження смертності супроводжувалося поступовим збільшенням віку людей. У 1926-1927 рр. середній вік життя становив 47 років, у 1958-1959 рр. - 70 років, а в 1968-1970 рр. - 72 роки. У результаті такого значного збільшення питомої ваги осіб похилого і літнього віку смертність, починаючи з 1959 р., набула тенденції до незначного збільшення. У 1959 р. вона становила 7,5, у 1967 р. - 8,0, у 1969 р. - 8,6, і в 1970 р. - 8,9. При цьому необхідно відмітити, що показник загальної смертності в Україні (як і в СРСР) був нижчим, ніж в економічно розвинених капіталістичних країнах (див. табл. 2).

Показником дитячої смертності вважають смертність дітей у віці до одного року. На вік до одного року припадає близько 60 % загальної смертності дітей у віці до 14 років. У світовій медицині дитячу смертність вважають найбільш уразливим показником рівня культури народу і стану охорони здоров'я. Підвищення матеріального благополуччя, культури і рівня медичного обслуговування народу в Українській РСР сприяв поступовому

зниженню показників дитячої смертності за всі роки радянської влади, що впливало на природний приріст. У 1913 р. із кожної тисячі народжених дітей не доживало до року - 215, а в 1920 р. - 307, тобто кожна третя дитина помирала не доживши до одного року. В 1940 р. дитяча смертність становила уже 161, в 1959 р. - 36, а в 1971 р. - 16,2. Дитяча смертність за досліджуваний період зменшилася майже в 13 разів (див. табл. 3).

У зв'язку зі значним зменшенням народжуваності, незважаючи на зниження показника смертності, природний приріст населення України поступово, невпинно зменшувався. В 1913 р. він становив 18,8 на тисячу населення, в 1924 р. - 24,5, в 1940 р. - 13, в 1958 р. - 12,1, в 1964 р. - 9,5, в 1969 р. - 6,1, в 1970 р. - 6,3, в 1971 р. - 6,6, тобто знизився більш ніж у три рази. У цій ситуації виникла необхідність детального аналізу причин, хоч і невеликого, але стабільного і поступового росту смертності населення. При цьому статистичні дані свідчать, що ріст смертності сільського населення явно випереджав міське [4, арк. 67].

Ріст смертності населення на Україні відбувався за рахунок загального збільшення питомої ваги в структурі населення осіб похилого і літнього віку, особливо жінок. Так, якщо в 1958 р., коли була найнижча загальна смертність, 46,1 % померлих чоловіків і 66,6 % жінок, померли у пенсійному віці. У 1965 р. цей показник для чоловіків становив 58,1 %, для жінок - 80 %, а в 1970 р. ще більше зріс і становив для чоловіків - 60,7 %, для жінок - 83,9 %. Необхідно наголосити, що середня тривалість життя жінок значно вища, ніж у чоловіків, відповідно вища питома вага жінок літнього віку. Згідно з переписом населення 1970 р. із загальної кількості осіб пенсійного віку чоловіки складали тільки 26,6 %, а жінки - 73,4 % [4, арк. 68].

Збільшення питомої ваги в структурі населення осіб похилого і літнього віку - не єдина причина збільшення загальної смертності населення. Відбувалося поступове збільшення смертності осіб зрілого працездатного віку серед чоловіків. У 1970 р. загальна смертність всього населення порівняно з 1958 р. збільшилася на 28,3 % (з 6,9 смертей на тисячу населення в 1958 р. до 8,9 в 1970 р.). При цьому за вказаний період збільшилася смертність осіб пенсійного віку на 28,9 % (з 28,3 смертей на тисячу осіб похилого віку в 1958 р. до 36,5 в 1970 р.). Поряд з цим за цей же період смертність чоловіків у віці 15-60 років збільшилася на 11,5 %, а серед жінок - у віці 15-55 років знизилася на 18,2 %.

Збільшення смертності осіб допенсійного віку відбулося виключно за рахунок збільшення питомої ваги смертності чоловіків. Згідно з даними за 1968-1970 рр. смертність чоловіків була вищою, ніж у жінок: у місті - на 64,1 %, у селі - 62,9 % (в стандартизованих показниках). У працездатному віці ця різниця особливо виражена. Наприклад, у 1970 р. у жінок віком 20-39 років смертність становила 1,09 на тисячу жінок, а у чоловіків відповідно - 3,07, тобто смертність чоловіків найбільш працездатного віку була в три рази вищою, ніж жінок того ж віку [4, арк. 69].

У цій ситуації необхідно з'ясувати основні причини смертності, особливо осіб молодого віку і працездатних чоловіків. Невпинне зростання матеріального рівня і культурних умов життя народу, всебічне удосконалення системи охорони здоров'я забезпечували не лише зниження різних захворювань, але й зниження смертності від більшості хвороб осіб

працездатного віку. Але це не стосувалося травматизму і смерті від різних травм та нещасних випадків.

У 1968-1969 рр. травми стали причиною смерті 66,1 % чоловіків, померлих у віці 16-19 років, 68,1 % від 20-29 років і 56,3 % у віці 30-39 років. У той же час питома вага смертності від травм та інших нещасних випадків серед жінок віком 16-19 років становила 40,4 %, 20-29 років - 28,7 % і 30-39 років - 20,5 % [4, арк. 69].

Таким чином, травматизм став основною причиною смерті чоловіків молодого працездатного віку. Чоловіки помирали від травм у три рази частіше, ніж того ж віку жінки. Більше того, збільшення смертності населення допенсійного віку в УРСР відбувалося за рахунок росту смертності від травм і нещасних випадків у чоловічої частини населення. Необхідно наголосити, що питома вага смертності від травм в Україні порівняно з даними про деякі капіталістичні країни дуже велика. У 1968 р. у ФРН на кожних 100 тис. чоловічого населення померло від травм 125,8, в США - 112,3, в Англії - 58,5 осіб. На Україні, згідно з даними за 1970 р. - 142,2 чоловіка. Дані статистичного аналізу показували, що на виробництві травматизм відбувався в середньому 25 %, а 75 % всіх травм - невиробничого характеру [4, арк. 70].

Статистичний звіт виникнення травм у зв'язку з алкогольним сп'янінням в органах системи охорони здоров'я не передбачався і відсутній. Однак, наприклад, тільки за даними Київської обласної судово-медичної експертизи за 1971 р. із загальної кількості померлих від травм - 286 осіб, або 45 %, померли в стадії алкогольного сп'яніння. Якщо до цих даних додати ще чималу кількість смертельних травм отриманих тверезими особами від осіб, що знаходилися в стані сп'яніння, то питома вага алкогольного сп'яніння, як причини травм і смертей, вийде надзвичайно високою. Особливо високий травматизм спостерігався на автомобільних дорогах і будівництві [4, арк. 71].

Ефективне використання трудових ресурсів було важливим питанням, вирішення якого повинно було забезпечити, з одного боку, потребу народного господарства УРСР у робочій силі, а з іншого - створити можливість повної зайнятості всього працездатного населення республіки. Виконуючи рішення ХХІV з'їзду КПРС, у республіці проводилася масштабна робота з більш повного і раціонального використання трудових ресурсів, шляхом збільшення зайнятості їх у громадському виробництві, покращення структури розподілу за галузями народного господарства і сферами виробництва, а також територіального перерозподілу робочої сили.

За період з 1966-1970 рр. населення України зросло майже на 2 млн осіб і складало на 1 січня 1971 р. 47496 тис. осіб. При цьому частка міського населення зросла до 55 %, а чисельність досягла 26282 тис. осіб. Чисельність сільського населення за цей період зменшилася з 22190 тис. осіб у 1965 р. до 21214 тис. осіб у 1970 р., або на 976 тис. осіб. Населення республіки зростало переважно за рахунок природного приросту (82 %). Решту, або 18 % приросту складав механічний приріст [5, арк. 2].

За період 1966-1970 рр. у республіці продовжувався процес зменшення абсолютного і відносного розмірів природного приросту, який створювався внаслідок зниження рівня народжуваності населення. Зниження народжуваності - закономірне явище для високорозвинутих і розвинутих країн як соціалістичного, так і капіталістичного світу. Це було, в першу чергу,

результатом планування сім'ї в умовах різкого зниження дитячої смертності.

В Українській РСР за роки восьмої п'ятирічки з розрахунку на 100 осіб населення число народжених зменшилося з 15,6 в 1966 р. до 15,2 в 1970 р., а природний приріст з 8,1 в 1966 р. до 6,3 в 1970 р. [5, арк. 2].

Середньорічні темпи росту чисельності населення в республіці в 1971-1975 рр. становили 0,65 %, проти 0,85 % в минулій п'ятирічці. У наступній п'ятирічці продовжувався процес зменшення диспропорції між чоловіками і жінками, спричиненої війною. Внаслідок того, що серед народжених переважали хлопчики, в умовах низької дитячої смертності зростала чисельність чоловіків в усьому населенні. Якщо у 1966 р. 45,2 % становили чоловіки, а жінки 54,8 %, то у 1971 р. - відповідно 45,3 % і 54,7 %, у 1976 р. 45,7 % і 54,3 %. Внаслідок дальшого зниження народжуваності в республіці вікова структура населення також змінювалася. Зменшувалася питома вага населення молодого працездатного віку з 27,1 % в 1967 р. до 24,5 % в 1976 р., а також посилювався процес старіння населення. Питома вага населення пенсійного віку з 16,3 % в 1967 р. підвищилася до 18 % у 1976 р. [5, арк. 3].

Особливо старіння населення спостерігалось серед українського села. Питома вага пенсіонерів у селах УРСР в 1976 р. сягнула 25,6 % в порівнянні з 19,3 % у 1967 р. Внаслідок того, що за роки восьмої п'ятирічки резерви трудових ресурсів в республіці були майже вичерпані, приріст населення за наступну - 1728 тис. осіб працездатного населення в умовах розширених потреб народного господарства в робочій силі не можна визнати задовільним. Якщо в 1960 р. в усіх галузях народного господарства працювало 17443 тис. осіб, то в 1970 р. чисельність зайнятих трудових ресурсів становила вже 22013 тис. осіб, або зросла на 126,2 %. Рівень зайнятості трудових ресурсів зріс з 75,2 % в 1960 р. до 92 % в 1970 р. Високі темпи розвитку економіки республіки в 1960-1970 рр. вимагали залучення в народне господарство такої кількості робочої сили, що значно перевищувала природний приріст трудових ресурсів. У цей період відтворення трудових ресурсів мало розширений характер, але абсолютний їх приріст був незначним і становив всього 1561 тис. осіб, а потреби народного господарства республіки в робочій силі становили 5446 тис. осіб, або перевищували приріст трудових ресурсів майже в 3,5 раза. Таким чином, за рахунок природного приросту трудових ресурсів додаткова потреба в робітниках забезпечувалася лише на 30 % [5, арк. 4-5].

Іншим джерелом покриття додаткової потреби в робочій силі в 1960-1970 рр. стало залучення до виробництва пенсіонерів. Цьому сприяла низка урядових постанов, направлених на стимулювання участі пенсіонерів у виробництві, а також залучення населення, зайнятого в домашньому і особистому підсобному господарстві. За останнє десятиріччя цей резерв робочої сили зменшився майже втричі і становив у 1970 р. 2190 тис. осіб, проти 6045 тис. осіб в 1960 р. [5, арк. 5].

За період 1961-1970 рр. за організованим набором було направлено 1132 тис. осіб і переселено колгоспників та іншого населення 147,6 тис. сімей. При порівняно невисокому природному прирості і досягнутій високій зайнятості трудових ресурсів у громадському виробництві збалансованість за робочою силою республіки частково досягалася за рахунок пошуку резервів, кращого їх використання. Це вимагало більш глибокого і

комплексного вивчення стану використання трудових ресурсів, виходячи з реальних потреб галузей народного господарства в працівниках і визначення шляхів забезпечення цієї потреби в розрізі областей, а також окремих міст і районів. У республіці при розвитку на селі підсобних підприємств і промислів все ще різко відрізнялося використання праці колгоспників влітку та взимку. Так, у 1970 р. в липні було зайнято в колгоспах 6,6 млн осіб, а в січні тільки 4,1 млн осіб. В умовах напруження з трудовими ресурсами потреба народного господарства в робочій силі, особливо в невиробничих галузях, в значній мірі могла бути забезпечена за рахунок широкого залучення в суспільне виробництво пенсіонерів, інвалідів, а також жінок-домогосподарок і студентів вузів та технікумів з неповними робочим днем [5, арк. 11].

Отже, трудові ресурси за окремими економічними районами і областями, внаслідок історичних умов, наявності землі, сировинної бази і промислових підприємств та інших умов, розміщувалися нерівномірно, в зв'язку з чим і використання їх також було неоднаковим. Серед економічних районів більш повна зайнятість трудових ресурсів відбувалася в Донецько-Придніпровському та Південному економічних районах. В Південно-Західному економічному районі зайнятість була значно нижча внаслідок недостатньо повного використання трудових ресурсів, особливо сільської місцевості та середніх і невеликих міст західних областей УРСР. З метою більш рівномірного використання робочої сили, а також забезпечення підприємств і будов республіки, розташованих в районах, менш забезпечених трудовими ресурсами, в УРСР проводився плановий перерозподіл трудових ресурсів шляхом організованого набору постійних і сезонних робітників. Свого вивчення потребувала і розробка пропозицій з упорядкування неорганізованої сезонної міграції робочої сили як у республіці, так і за її межі, яка мала місце у великій кількості, особливо в західних областях республіки. У вирішенні цих питань належне місце мав займати Державний комітет Ради Міністрів УРСР з використання трудових ресурсів і його органи на місцях.

Таблиця 1

Показник народжуваності в УРСР, СРСР і економічно розвинутих країнах 1913-1970 рр.

Країни	1913 р.	1940 р.	1950 р.	1958 р.	1970 р.
УРСР	44,0	27,3	22,8	21,0	15,2
СРСР	45,5	31,2	26,7	25,3	17,4
Австрія	17,7*	21,8	15,6	17,1	15,2
Англія	21,8*	14,1	15,9	16,4	16,0
Бельгія	16,1*	13,3	16,9	17,1	14,7
Норвегія	23,5*	16,3	19,1	17,9	16,5
США	29,5*	17,9	23,5	24,3	18,2
Франція	11,8*	13,8	20,6	18,2	16,7
ФРН	-	-	16,2	17,0	13,2
Фінляндія	25,4*	17,8	24,5	18,5	13,7
Швейцарія	19,5*	15,2	18,1	17,6	15,9
Швеція	21,6	15,1	16,4	14,2	13,7

Примітка: цифра зі знаком (*) відповідає даним 1915 р.

Таблиця 2

Показник смертності в УРСР, СРСР і економічно розвинутих країн 1913-1970 рр.

Країни	1913 р.	1940 р.	1950 р.	1958 р.	1970 р.
УРСР	25,2	14,3	8,5	6,9	8,9
СРСР	29,1	18,0	9,7	7,2	8,2
Австрія	20,5*	14,8	12,4	12,2	13,4
Англія	15,7*	14,4	11,6	11,7	11,8
Бельгія	13,1*	15,1	12,5	11,7	12,3
Норвегія	13,2*	11,0	9,1	9,0	9,7
США	14,4*	10,8	9,6	9,5	9,4
Франція	26,2*	18,9	12,8	11,2	10,6
ФРН -	-	10,3	10,8	11,9	
Фінляндія	15,9*	18,9	10,1	8,9	9,5
Швеція	14,7*	11,4	10,0	9,6	9,9
Швейцарія	13,3*	12,0	10,1	9,5	9,0

Таблиця 3

Показник дитячої смертності в УРСР, СРСР і економічно розвинутих країн 1913-1970 рр.

Країни	1913 р.	1940 р.	1950 р.	1958 р.	1970 р.
УРСР	215,2	161,0	73,0	38,9	17,3
СРСР	269,0	182,0	81,0	40,6	24,7
Австрія	218,0*	74,0	66,1	40,7	25,9
Англія	111,0*	57,0	29,9	22,5	18,2
Бельгія	125,0*	93,0	53,4	31,3	20,5
США	99,9*	47,0	29,2	27,1	19,8
Франція	142,0*	92,0	52,0	31,5	18,1
ФРН	-	-	55,5	36,0	23,6
Фінляндія	110,0*	88,0	43,5	24,5	12,5
Швейцарія	92,0*	46,0	31,2	22,2	15,4
Швеція	75,0*	46,0	31,2	22,2	-

Таблиця 4

Питома вага зайнятих в домашньому і особистому підсобному господарстві по УРСР і областях 1960-1975 рр.

Області	1960 р.	1970 р.	1975 р.
Українська РСР	24,8	8,5	5,4
Донецько-Придніпровський район	18,7	7,0	4,8
Дніпропетровська	15,9	6,1	4,1
Донецька	16,2	11,1	7,4
Запорізька	15,1	5,0	4,3
Кіровоградська	22,1	5,3	4,6
Ворошиловградська	21,3	11,4	6,8
Полтавська	24,8	4,9	3,9
Сумська	25,1	4,4	3,7

Харківська	16,5	1,0	1,0
Південно-Західний район	31,8	10,4	6,1
Вінницька	25,5	9,7	4,7
Волинська	36,8	12,1	7,0
Житомирська	28,2	7,1	6,1
Закарпатська	46,4	24,9	15,0
Івано-Франківська	46,3	20,1	11,7
Київська	38,3	2,9	2,5
Львівська	32,2	12,2	6,4
Ровенська	37,0	13,7	7,8
Тернопільська	34,6	12,7	6,4
Хмельницька	30,4	9,8	5,2
Черкаська	30,3	8,2	5,0
Чернівецька	34,4	16,3	9,2
Чернігівська	29,0	7,2	5,5
Південний район	22,1	7,0	5,0
Кримська	23,3	9,6	5,0
Миколаївська	21,1	6,1	5,6
Одеська	23,0	6,2	4,1
Херсонська	19,3	5,1	4,7

1. Копчак С. І. Населення українського Прикарпаття (історико-демографічний нарис). Докапіталістичний період С. І. Копчак. - Львів : Видавниче об'єднання "Вища школа" Вид-во при Львівському державному ун-ті, 1974. - 186 с.

2. Копчак С. І. Етнічна структура та міграції населення українського Прикарпаття (статистико-демографічне дослідження) / С. І. Копчак, В. І. Мойсеєнко, М. Д. Романюк. - Львів : Світ, 1996. - 285 с.

3. Наулко В. Динаміка етнічного складу населення західноукраїнських земель в ХХ ст. - V кн. : Володимир Барвінський. Досліди з поля статистики / В. Наулко. - К., 1993.

4. Центральний Державний Архів Громадських Об'єднань України (далі - ЦДАГО України). - Ф. 1. - Оп. 25. - Спр. 664. - Арк. 91.

5. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп. 25. - Спр. 705. - Арк. 110.

Малярчук О. М. СТРУКТУРА НАРОДОНАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ (1913-1994 гг.): ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ

В статье проанализированы демографические показатели рождаемости, смертности населения Украины в сравнении с высокоразвитыми странами мира, выделены тенденции, а также факторы, которые влияли на полное и рациональное использование трудовых ресурсов, источника покрытия дополнительной потребности в рабочей силе, охарактеризован удельный вес занятых в домашнем и личном подсобном хозяйстве.

Malyarchuk O. M. THE STRUCTURE OF THE POPULATION OF UKRAINE (1913-1994): USING OF WORKFORCE.

The article analyzes the demographic fertility, mortality in Ukraine in comparison with the highly developed countries, singles out the trends and factors that affected the full and efficient use of labor resources, sources of financing additional workforce requirements, describes the proportion of people employed in domestic and farming activities.

Отримано 4.05.2013